

ХУЛОСАИ

комиссияи экспертии шурои диссертатсионии 6D.KOA-024-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба диссертатсияи Ализода Алиҷон Анвар дар мавзӯи «Таърихи таъсис ва ташаккули матбуоти форсӣ (1822-1918)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.2. – Таърихи умумӣ (давраҳои дахлдор)

Комиссияи эксперти дар ҳайати академики АМИТ Ю.Яқубов, доктори илмҳои таърих, профессор Т.Х.Турсунов ва доктори илмҳои таърих, профессор С.С.Тиллоев бо таҳқиқоти диссертатсионии Ализода Алиҷон Анвар дар мавзӯи «Таърихи таъсис ва ташаккули матбуоти форсӣ (1822-1918)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.2. – Таърихи умумӣ (давраҳои дахлдор) мувофиқат мекунад.

Рисолаи номзадии Ализода Алиҷон Анвар дар мавзӯи «Таърихи таъсис ва ташаккули матбуоти форсӣ (1822-1918)», ки барои ҳимоя пешниҳод шудааст, таҳқиқоти мустақилонаи илмӣ ва ҷамъбастишуда буда, ба талаботи муқаррарнамудаи рисолаҳои номзадӣ барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих пурра ҷавобгӯ мебошад. Рисола омӯзиши таъсис ва ташаккули матбуоти форсӣ дар кишварҳои ҷаҳон яъне аз соли нашри нахустин рӯзнома ба забони форсӣ бо номи «Ҷоми ҷаҳоннамо» аз 28 март соли 1822 то анҷоми Ҷанги якуми ҷаҳон дар соли 1918 ва ҳамзамон поён ёфтани давраи таърихи нав ва оғози таърихи навтарин дар ҷаҳонро дар бар мегирад, дар асоси маводи амиқи бойгонӣ, маълумоти матбуоти даврии расмӣ ва адабиёти илмӣ мавҷуда мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст.

Таҳқиқоти диссертатсионии Ализода Алиҷон Анвар ба яке аз масъалаҳои муҳим ва таҳқиқнашудаи таърихи ташаккул ва тақомули матбуоти форсӣ дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон бахшида шуда, дар кафедраи «Таърихи умумӣ ва илмҳои ҷомеашиносӣ»-и Донишгоҳи давлатии Данғара омода ва мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Дар таърихи пурғановати қавмҳои ориёӣ, аз ҷумла тоҷикон то ҳол саҳифаҳои зиёди норавшан ва таҳқиқношуда вучуд дорад, ки мавриди баҳсу баррасӣ ва омӯзишу пажӯҳиш қарор додани онҳо вазифаи муаррихон аст. Яке аз чунин мавзуҳои таҳқиқнашудаи таърихи ташаккул ва тақомули матбуоти форсӣ дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон мебошад.

Матбуот муҳимтарин василаи пайвандкунандаи мардум бо тамоми шохаҳои ҳокимият буда, баробари бохабар кардани омма аз ҳар гуна ҳодисаву воқеаҳои дохиливу хориҷи кишвар, инчунин дар маърифатнокӣ, ташаккули тафаккур ва ҷаҳонбинии инсон нақши муассир мегузорад. Матбуоти ҳамсони нашрияҳои имрӯза аз қабилӣ рӯзнома, ҳафтанома, моҳнома, маҷалла, фаслнома ва монанди инҳо мисли дигар ҳама воситаҳои алоқа ва таъбу нашр бидуни истисно раҳоварди тамаддун ва фарҳанги Аврупо буда, аммо дар манотиқи гуногуни қаламрави забони форсӣ бо номҳои гуногун шухрат пайдо намудаанд. Аз ҷумла дар Ҳиндустон, ки маҳди матбуоти форсизабон маҳсуб меёбад, ба тарҷума ва ифодаи мафҳуми истилоҳоти аврупоӣ пардохта, матбуотро аз вожаи англисии «нюс» тарҷума карда, «ахбор» номиданд. Туркҳо «вақоъ», арабҳо «авроқ» ва ҷарида»-ро қабул кардаанд. Дар Эрон Афғонистон вожаҳои «ахбор» ва «вақоъ», дар Осиёи Миёна калимаҳои «рӯзнома» ва «газета» маъмул гардид.

Устод Садриддин Айни дар бораи таъсири матбуот дар ҳаёти ҷомеа изҳори ақида намуда, навишта буд, ки дар зери таъсири матбуоти форсӣ туркӣ, ки аз шаҳрҳои мухталифи Ҳиндустон, Эрон, Туркия, Руссия ва ғайра ба Осиёи Миёна, аз ҷумла аморати Бухоро ворид мегардид, дар ин сарзамин ҷавононе пайдо шуданд, ки низомии сиёсӣ иҷтимоӣ иқтисодӣ фарҳангии кишварро дигаргун дидан меҳостанд. Ва пеш аз ҳама онҳоро бемаърифатӣ бесаводӣ халқашон азоб меод. Барномаи наонавиштае, ки онҳо меҳостанд дар ҳаёт тадбиқ намоянд, тахминан чунин буд: Дар байни аҳоли беилмӣ ва бефикриро нест кардан, барои ин ба ривочи мактаби ибтидоӣ кӯшидан,

адабиёти нав ва матбуоти ҳаррӯзаро дар байни мардум паҳн кардан; бо уламои паскаш мубориза бурдан, бо ин мақсад разолати уламо ва мадрасаҳоро пешни назари мардум кушода нишон додан, ба кушода шудани фикри талабагони мадраса, хусусан фарзандони уламо кушидан, масъалаи ислоҳи мадорисро пеш бурдан; зулм ва фасоди арбоби ҳукуматро ба халқ кушода нишон додан; исроф ва бидъатҳои байни аҳолиро барҳам задан; аз байни аҳоли таассубҳои ҷоҳилона, низоъҳои мазҳабиро барҳам додан ва ғайра.

Дар давраи мавриди назари муаррих дар кишварҳои форсизабон суннати ба худ хоси «фарҳанги рӯзноманигорӣ» шакл гирифт. Ғайр аз «фарҳанги рӯзноманигорӣ» фақат ташаккули мушаххасот ва мухтасоти куллии наشريҳо набуда, балки таъкиди ташаккули тафаккури худшиносӣ арзишдиҳандаи аз назари таърихӣ воқеӣ, афкори пешқадам ва таҷдидгаро дар шакли содаву ба фаҳми умум дастрас мебошад.

Таҷрибаи беш аз сисолаи соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дод, ки дар шароити соҳибистиклолӣ истифода аз мероси таърихӣ фарҳангии ниёгон дар пешрафти худшиносии миллӣ яке аз омилҳои муҳим маҳсуб меёбад. Аз саҳифаҳои таърих берун кашидану дастрасии имрӯзиёну ояндагон қарор додани дастовардҳои гузашта яке аз паҳлӯҳои муҳими худшиносии худогоҳӣ мебошад. Аз ин лиҳоз мавзуеро, ки муаррих мавриди таҳқиқ қарор додааст, хеле муҳим ва саривақтӣ мебошад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки дар муайян намудани мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, муайян намудани объект ва предмети таҳқиқот, гузоштани масъалаҳои асосии таҳқиқот, коркард ва тавсифи маълумотҳои бадастомада, коркарди муқаррароти назариявӣ ва методӣ, пешниҳод намудани тавсияҳои амалӣ инъикос меёбад пешниҳод намудааст.

Доир ба натиҷаҳои таҳқиқот, ки бо кори диссертатсионӣ алоқаманданд, 9 мақолаи илмӣ нашр кардааст, ки аз он 4 мақолаи илмӣ дар нашриҳои

тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванда чоп шудаанд.

Мақсаду вазифаҳои таҳқиқоти мазкурро омӯзиш ва таҳқиқи хулосабарории таърихи ташаккули матбуоти форсӣ ташкил менамояд.

-ошкор намудани заминаҳо ва сабабҳои таърихию иҷтимоии ташаккули матбуоти форсизабон;

-нишон додани раванди ба вуҷуд омадан ва рушд ёфтани рӯзномаҳои форсизабон;

-ба риштаи таҳқиқ кашидани таърихи пайдоиш ва марҳалаҳои ташаккули рӯзномаҳои форсӣ дар ҷимҳазираи Ҳинд;

-таҳқиқ намудани вазъи матбуот дар Эрон то Инқилоби машрутаи солҳои 1905-1911, дар солҳои инқилоб ва баъд аз он;

-тавсифи матбуоти форсӣ дар Осиёи Миёна;

-нишон додани ҷойгоҳи рӯзномаи «Бухорои шариф» дар тарғибу ташвиқи маорифпарварӣ;

-ошкор намудани нақши нашрияҳои М. Беҳбудӣ дар бедории афкори ҷомеа;

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки мавзӯи мазкур дар таърихи ватанӣ бори аввал мавриди таҳқиқ қарор гирифта, ҷиҳатҳои зеринро дар бар мегирад:

-ба таври комплексӣ таърихи ташаккули матбуот ба забони форсӣ дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон мавриди таҳлил қарор гирифтааст;

-таърихи таъсис ва роҳи тайнамудани рӯзномаҳои давлатию ғайридавлатӣ дар Эрон ва ҳамчунин марҳалаҳои рушди матбуот, мавзӯҳои асосии дарҷшуда дар саҳифаҳои онҳо баррасӣ гардидааст;

-заминаҳои пайдоиши матбуоти форсӣ-тоҷикӣ дар ҳудуди Осиёи Миёна, таърихи пайдоиши нахустин рӯзномаи тоҷикӣ бо номи «Бухорои шариф», нақши он дар тарғиби илму маориф ва бедории фикрии омма нишон дода шудааст.

-Нимҷазираи Ҳинд зодгоҳи матбуоти форсӣ қаламдод шуда, бо арқому омили дақиқ ва саҳеҳ муаллифи диссертатсия исбот намудааст, ки нахустин рӯзномаи сирф форсизабон «Ҷоми ҷаҳоннамо» буда, нахустин шумораи он 28 марти соли 1822 дар шаҳри Калкутта таъбу нашр шудааст;

-таърихи пайдоиши рӯзномаҳо ба забони форсӣ дар дигар кишварҳои ҷаҳон, омилҳои ба вуҷуд омадани онҳо, мавзӯҳои асосии дар саҳифаҳои онҳо дарҷшуда, таъсири онҳо ба ҷомеа, аз ҷумла ба равшанфикрону таҳсилкардагон дар аморати Бухоро ошкор карда шудааст;

-намунаҳои маводи дарҷшуда дар саҳифаҳои матбуоти форсизабони кишварҳои ҷаҳон бори аввал ба хонандаи тоҷик муаррифӣ шудааст.

Автореферати рисола ба талаботи имрӯзаи корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ пурра ҷавобгӯ буда, мазмун ва мухтавои диссертатсияро ҳамаҷониба инъикос менамояд ва ба ҷоп тавсия дода мешавад.

Ҳамин тавр, комиссияи эксперти ҳулоса менамояд, ки диссертатсияи аз ҷониби Ализода Алиҷон Анвар таҳияшуда таҳқиқоти илмӣ мустақилона ва ҷамъбастшуда буда, муаллифи рисола мақсаду вазифаҳои дар пешгузоштаро пурра иҷро намудааст, асосҳои методологӣ ва методҳои илмӣ, ки истифода шудаанд, ҷавобгӯи талаботи муосири илм мебошанд. Аз рӯйи натиҷаҳои ба дастмада, истифодаи амалӣ ва сифати таҳқиқ, рисола ба талаботи мукаррарнамудаи Низомномаи Шӯрои диссертатсионӣ ҷавобгӯ буда, барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.2. – Таърихи умумӣ (давраҳои дахлдор) ба ҳимоя тавсия дода мешавад.

Комиссияи эксперти диссертатсияи Ализода Алиҷон Анвар дар мазуи «Таърихи таъсис ва ташаккули матбуоти форсӣ (1822-1918)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.2. – Таърихи умумӣ (давраҳои дахлдор) дар асоси банди 60-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ»

ҚАРОР КАРД:

1. Диссертатсияи Ализода Алиҷон Анвар дар мазуи «Таърихи таъсис ва ташаккули матбуоти форсӣ (1822-1918)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.2. – Таърихи умумӣ (давраҳои дахлдор) ба Ҳимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи эксперти муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ - таҳқиқотиашон ба ихтисоси 6.1.2. – Таърихи умумӣ (давраҳои дахлдор) мувофиқат доранд, ба ҳайси муқарризони расмӣ пешниҳод менамояд:

– **Сафолзода Муҳаммадӣ Қурбон** – доктори илмҳои таърих, профессори филиали Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносов дар шаҳри Душанбе

– **Исмоилова Машҳура Баҳоватдиновна** – номзади илмҳои таърих, мудирӣ шуъбаи таҷрибаомӯзи ва кор бо мутахассисони ҷавони МДТ-и Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобочон Ғафуров

3. Донишгоҳи омӯзгорӣи Тоҷикистон ба номи Садриддин Айний ба ҳайси муассисаи пешбар таъйин карда шавад.

4. Барои ҷойгир кардани эълони Ҳимояи диссертатсия дар сомонаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сомонаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

5. Барои ҷопи автореферат бо ҳукуқи дастнавис (100 нусха) ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи таҳхис:

доктори илмҳои таърих, профессор Турсунов Т.Х.

Аъзои комиссияи таҳхис:

профессор, академики АМИТ

 Якубов Ю.

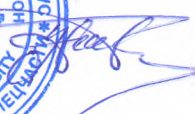
доктори илмҳои таърих, профессор

 Тиллоев С.С.

Имзоҳои Турсунов Т. Х., Якубов Ю. ва Тиллоев С.С.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои

махсуси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

 Шодихонзода Э.Ш.

